

Төвкнүн ни зерг-тегш баялгын болн нарт делкән хулд-гүүлгән

Олн амтна джиргьлд, тууджлч чинриь цаг ирвас багьрх биш, хярнь нам бас чигн улм эрки жергтә болад йовдг үүлдврмүд учрмн. Тиим үүлдврмүдин тоод, нарт делкән чинвртә бәәдл сулдуллгьнд болн газр деер төвкнүн бәәдл батлгьнд таалмджта сүүр үүдәсн. Советск правительствин толгьач Н. С. Хрущев Америкин Соединени Штатсур гиичд одлгьн, магьдллгьн уга, орджана. Эн тууджлч одлгьн күүмджтәгьяр күүцлдсн учрар, зун джилмүдин туршарт күүмн амтна күүсн болдж йовсн батта төвкнүн бәәдл — өөрхн иргчин төр болдж чадхд цуг нарт делкән олн амтс халун нәәлмджән олв.

Тиим төвкнүн бәәлгьнә ил үнн күүцлдх иргчин тускар үр Н. С. Хрущев, СССР-н Деед Советин III сесийд кесн докладтан гүүнәр болн тодрхагьяр келв. СССР-н Деед Совет, нарт делкән цуг орн-нутгудин парламентсүр кесн Дуудвртан, дә эклгьнә эв-аргьнг уга кегч гол средств болджахнь, — зер-зевиг агелгьнас цуг делгү болн күүцц гаргьлгьн мөн, — гидж лавддж келв. Эн, «нарт делкән хоорндан бәәлгьнә тууджд йоста гидг үнн шин девснь секхмн. Государствс олн зүсн социальн экономическ системлә төвкнүн ни зерг-тегш бәәлгьн батта жевәр теткдхмн. Цуг государствс хоорндан сән-сәәхн хоша бәәх орн-нутгуд болдж бәәхмн. Орн-нутгуд болн олн амтс хоорнд экономическ, культурн болн хулд-гүүлгәнә залгьлдан делгрлгьнә шин эв-аргьс секгдхмн».

Газр деер батта болн цуг делгү төвкнүн бәәлгьнг нег суусн сүүрдән күүцдж болшго; тер — «киитн дәнә» джилмүдин туршарт хоршсн кесг олн нәрн, джаньгьрта төрмүд хагьлсна зуг ашинь болж зөвтә. Теднә тоод нарт делкән хулд-гүүлгәнә

чигн төрмүд бас бәәнә. Төвкнүн бәәлгьн болн хулд-гүүлгән хоорндан заг угагьяр залгьлдата: дәнә борозда керчдж гатлдж гарсн газрт хулд-гүүлгәнә джим хаалгьс бүтүрдж одг бәәсмн, тиигчкәд, хярнь, сәәнәр ярсн хулд-гүүлгәнә залгьлдас болхла, орн-нутгуд хоорндж политическ бәәдл ясуллгьнур хаалгь татдмн. «Төвкнүн ни зерг-тегш бәәлгьнә политик, зуг өргн, юогьярн чигн торвр, кемджаллгьн уга нарт делкән хулд-гүүлгән бәәсн цагт, тегәд оч бат ул авдиг үзл уга бәәдж болшго», — гидж Н. С. Хрущевин, «Төвкнүн ни зерг-тегш бәәлгьнә тускар» гидг статьяд келгдджәнә.

Советск Союз — нарт делкән коммерческ залгьлдаг өргдүллгьнә болн батлгьна төлә гүдждг хамгин шунмгьа болн диг-дарата ноолдачнь болджана. 1958 джил СССР-н газдин хулд-гүүлгәнә эргц 1938 джилн кирцәг 7 холван давб, тегәд 34 миллиард 589 сай арслнь зүрв. Мана орн-нутг, нарт делкән хулд-гүүлгә кедг кәтлврч орн-нутгудин негнь болв. Советск Союзин газдин хулд-гүүлгәнә эргчин ик зунь социалистическ орн-нутгудин хуварт тусна. Тиигдг болвчн, сүүлин джилмүдин туршарт эн эргцд капиталистическ государствсн хувәрнь чигн темдгтәгьяр өсәд йовна.

Эн долан джилин эргцд советск экономикин күчтә өслгьн, СССР болн газдин орн-нутгуд хоорнд, нег-негидән олзта хулд-гүүлгә өргдүллгьнд өргн эв-аргьс секддж өгчәнә. Өдгә цагт Советск Союз — машид болн оборудованьс хулдлгьнд орулдж өдг, нарт делкән голлгч хулдчирин негнь болв. Терүнләгьән зергддж, СССР промышленностин эрчки кергтә аньгсн төлә өдгә цага

оборудованьс хулддж авна. Тиигчкәд эн джил болгьн сырьс болн полуфабрикатмуд хулддж авлгьан икдүләд йовна. Эн тоот, СССР болн Азин, Африкин болн Латинск Америкин экономикарн сулхн өслттә орн-нутгуд хоорндан эд-таврарн сольшлгь делгрүллгьнд сән, таалта сул белддж өгв. Тегәд чигн хулд-гүүлгәнә күчәр, мана орн-нутг индин трактормуд болн станокс хулддж авлгьнд, бас тер мет индин эд-атвр хулддж авачир дунд негдгч ормд гарв. СССР — Ниисн Арабск Республикд промышленн оборудовань, машид, трактормуд болн комбайнс кулдлгьнд орулдж өгачирин голлгч негнь болджана. Сул делгрлтә орн-нутгудин бәәдлд олзта-тустагьяр Советск Союз эврәннь эд-таврмудан кулдлгьн, Афганистан, Индонезь, Эфиопий болн Азий, Африкин талдан чигн орн-нутгудла терүнә коммерческ залгьлдаг батлгьнд болн өргдүллгьнд дөньгән үзүлджәнә.

Тиигдг болвчн, сул делгрлтә орн-нутгудла Советск Союзин кедг хулд-гүүлгәнд одачн олзлгдад уга кесг олн эв-аргь дала бәәнә. Латино-американск континентин республиксин ик зунь, теднд бийсднь олзта-туста социалистическ рынокс холондан бәәдгән одачн цаарандан бәрәтә гидж келх кергтә. Эн орн-нутгудин правительствс Дорд үзглә хулд-гүүлн амтнәннь сә хәәгьярн гардвр келго, «киитн дә» дөньылгьнд урмдта США-н йосна төртә улсин зааврар гардвр кедгнь кен чигн күүнд нуувч биш. Н. С. Хрущев США иднла залгьлддж, нарт делкән кергтөрт экләд медгсн бүләрлгьн, Латинск Америкд өдгә цага чик биш бәәдлгг уурулдж хагьцхиг некджәх шин джисә үүдәв.